

Čas, promlčení, prekluze

Doc. JUDr. Filip Melzer, LL.M., Ph.D.

Právní úprava

- **Čas a jeho počítání** (§ 550, § 601-608)
- **Promlčení** (§ 609-653, další zvláštní ustanovení)
- **Prekluze** (§ 654, další zvláštní ustanovení)

Čas

- Čas jako právní skutečnost nezávislá na lidské vůli (někdy i v kombinaci se skutečností závislou na lidské vůli)
 - Zvláštní právní pravidla odlišná od obecných časových pravidel (např. středem měsíce je jeho patnáctý den, 48 h \neq 2 dny)

- Význam času v právu
 - Působí následky (tj. zejména vznik či zánik subjektivních práv)
 - Sám (jednoduchá právní skutečnost) – např. uplynutí doby nájmu,
 - Ve spojení s jinou skutečností – např. s neuplatněním práva v promlčecí lhůtě (složená právní skutečnost)

- Kdo určuje relevanci času?
 - Zákon (§ 30 odst. 1 – nabytí zletilosti)
 - Na základě zákona: právní jednání (obecně § 600) či soud (např. § 26 odst. 2, posl. věta – prohlášení za mrtvého)

- Určitost stanovení časového údaje
 - Určité (např. 1. 1. 2020, zítra do 15:00 hodin)
 - Relativně určité (bez zbytečného odkladu, neprodleně)
 - Neurčité (dlužník splní dle svého uvážení, nájem na dobu neurčitou)

- 3 podoby času
 - Určitý okamžik (minuta, hodina, den)
 - Časový úsek, plynutí času (doba, lhůta)
 - Dovězení časového úseku (dosažení zletilosti)

- Čas, od kterého následky (účinky) počínají (dies a quo)
- Čas, kterým následky (účinky) končí (dies ad quem)
 - Pozn.: jde o podobné dělení jako u odkládací či rozvazovací podmínky (§ 548 an.)
- Konec plynutí času – 4 modality
 - *Dies certus an, certus quando* (§ 550) – tzv. doložení času (uplynutí záruční doby)
 - *Dies certus an, incertus quando* (smrt člověka)
 - *Dies incertus an, certus quando* (nabytí zletilosti)
 - *Dies incertus an, incertus quando* (uzavření manželství)

- Relevance toho, že určitá skutečnost nastala dříve, resp. později než jiná
 - § 1479: Kdo zemře před zůstavitelem, nebo současně s ním, nedědí

- Domněnky spojené s časem
 - § 27: Závisí-li právní následek na skutečnosti, že určitý člověk přežil jiného člověka, a není-li jisto, který z nich zemřel jako první, má se za to, že všichni zemřeli současně
 - § 573: Má se za to, že došla zásilka odeslaná s využitím provozovatele poštovních služeb došla třetí pracovní den po odeslání, byla-li však odeslána na adresu v jiném státu, pak patnáctý pracovní den po odeslání

Význam času při nabytí a pozbytí práv a povinností

- § 601 odst. 1: **Nabývá-li se** právo nebo vzniká-li povinnost v určitý den, nabude se nebo vznikne počátkem toho dne;
- § 601 odst. 1: **Zaniká-li** právo nebo povinnost v určitý den, zanikne koncem toho dne. To neplatí, vylučuje-li to povaha právního případu
- § 601 odst. 2: Podmiňuje-li zánik určitého práva vznik jiného práva ve **vzájemné návaznosti**, nastává oboje v týž okamžik. Není-li ujednáno nebo stanoveno něco jiného, nastane takový právní účinek koncem dne
- § 602: Má-li se právo vykonat nebo povinnost splnit v určitý den nebo do určitého dne, vyžaduje se, aby se tak stalo v obvyklou denní dobu, ledaže něco jiného plyne ze zvyklostí, ze zavedené praxe stran, popřípadě ze zvláštních okolností případu

- § 603: Práva a povinnosti zaniknou uplynutím doby, na kterou byly omezeny
 - Nutno odlišovat od případů prekluze!! (viz dále)

- § 604: Změna v osobě věřitele nebo dlužníka nemá vliv na běh doby nebo lhůty (výjimky – např. § 643 odst. 1)

Doba a lhůta

- **Doba** – časový úsek, jehož uplynutím zaniká právo nebo povinnost bez dalšího, aniž je třeba za účelem dosažení tohoto následku zvláště právně jednat (např. nájemní smlouva uzavřená na dobu určitou, uplynutí výpovědní doby)
- **Lhůta** – časový úsek stanovený k uplatnění práva vůči druhé straně, jiné (třetí) osobě, soudu či jinému orgánu (promlčecí lhůta, prekluzivní lhůta)
 - Pozn.: pro doby i lhůty platí částečně stejná, částečně však odlišná pravidla (viz dále)
- Některé **druhy** časových úseků (zejm. lhůt)
 - Hmotněprávní a procesněprávní
 - Zákonné, smluvní, soudcovské
 - Pořádkové (jejich zmeškání nemá negativní následky)

Pravidla počítání času

- § 605: **Lhůta nebo doba** určená **podle dnů počíná** dnem, který následuje po skutečnosti rozhodné pro její počátek (**48 h ≠ 2 dny**). **Konec lhůty nebo doby** určené **podle týdnů, měsíců nebo let** připadá na den, který se pojmenováním nebo číslem shoduje se dnem, na který připadá skutečnost, od níž se lhůta nebo doba počítá. Není-li takový den v **posledním měsíci**, případně konec lhůty nebo doby na poslední den měsíce.
- § 606: Polovinou měsíce se rozumí patnáct dnů a středem měsíce jeho patnáctý den. Je-li **lhůta nebo doba** určena na jeden nebo více měsíců a část měsíce, počítá se část měsíce naposled.

- § 607: Případne-li poslední den **lhůty** na sobotu, neděli nebo svátek, je posledním dnem lhůty pracovní den nejbližší následující.

- § 608: **Lhůta nebo doba** určená v kratších časových jednotkách, než jsou dny, se počítá od okamžiku, kdy začne, do okamžiku, kdy skončí (*a momento ad momentum*).

Včasnost učinění právních aktů při využití poštovní přepravy

- Včasnost učinění právních aktů, pokud se doručují adresátovi poštou
 - **Hmotněprávní jednání** (např. akceptace návrhu na uzavření smlouvy) – poslední den doby **musí adresátovi dojít** (teorie dojití – nevyžaduje se seznámení).
 - **Procesní úkony** (např. odvolání proti rozsudku) – poslední den odvolací lhůty **musí být odevzdány k poštovní přepravě** (čas, po který je zásilka dopravována, se do lhůty nevčítá).
 - např. § 57 odst. 3 OSŘ

Promlčení

- Právní úprava
 - Obecná pravidla (§ 609-653)
 - Zvláštní pravidla
 - V OZ (např. § 1945, 2025, 2771)
 - V jiných předpisech (např. směnečný a šekový zákon)

Podstata a funkce promlčení

- Podstata (§ 609)
 - Jeden z **právních důsledků marného uplynutí času** (vedle **prekluze a vydržení**)
 - Nebylo-li právo vykonáno v promlčecí lhůtě, promlčí se a dlužníková povinnost plnit věřiteli zaniká (právo plnit však trvá i nadále) a dlužník má právo odmítnout plnění
 - Plní-li dlužník po uplynutí promlčecí lhůty, může si věřitel plnění ponechat (dlužník nemůže plnění požadovat zpět); § 2997

- Funkce
 - **Zachování právní jistoty** – veřejný zájem (časová limitace možného uplatnění soukromých subjektivních práv – např. z důvodů důkazních)
 - **Nucení věřitele** ke včasnému uplatnění svého práva (projev zásady *vigilantibus iura*)
 - **Ochrana dlužníka** před časově neomezenou možností věřitele uplatňovat svá práva

Námitka promlčení

- Může uplatnit jen dlužník
- Lze ji uplatnit jen v rámci soudního řízení o nároku věřitele (nikoli mimosoudně) X uplatnění námitky relativní neplatnosti PJ!
- Právo uplatnit námitku se nepromlčuje
- Možnost vzdát se námitky promlčení (omezení § 610 odst. 1)
- Soud nepřihlíží k promlčení *ex offo*, ale jen k námitce dlužníka
 - Výjimečně soud nepřihlédne k námitce promlčení (§ 610 odst. 2)
 - Zneužití práv (§ 8)

Důsledky námítky promlčení

- **Zánik nároku jakožto složky subjektivního práva** umožňující jeho vynutitelnost (prosaditelnost)
 - Pojem nároku, pojem naturálního práva
- Avšak! Subjektivní právo trvá dál a může být proto splněno

Předmět promlčení

- Promlčují se subjektivní soukromá práva (§ 609, 611), a to
 - Všechna majetková práva s výjimkou případů stanovených zákonem
 - Jiná práva než majetková (osobní) jen tehdy, pokud to zákon stanoví
 - Nároky X utvářecí práva (kreační oprávnění)
- Nepromlčují se (§ 612-615)
 - Práva osobní – promlčují se však práva na odčinění újmy způsobené na těchto právech
 - Právo na výživné (§ 697, 760 aj.) – promlčují se však práva na jednotlivá opětuující se plnění výživného (srov. i § 12 odst. 5 RegPZ)
 - Právo vlastnické (§ 1011), právo domáhat se rozdělení společné věci (§ 1140), právo na zřízení nezbytné cesty (§ 1029), právo vykoupit reálné břemeno (§ 1304)
 - Zástavní právo se nepromlčuje dříve než zajištěná pohledávka

- § 617 – výjimka z obecných důsledků promlčení
 - I po uplynutí promlčecí lhůty se strana může dovolat svého práva při obraně proti právu uplatněnému druhou stranou, pokud se obě práva vztahují k téže smlouvě nebo k několika smlouvám uzavřeným co do účelu v závislosti na sobě
 - I po uplynutí promlčecí lhůty se strana může dovolat svého práva při započtení, pokud mohlo být k započtení přistoupeno kdykoli před uplynutím promlčecí lhůty

- § 618 – důsledky promlčení práva zapsaného ve veřejném seznamu nebo rejstříku zástav

Počátek promlčecích lhůt

- Úprava (§ 619-628)
- Subjektivní a objektivní kritérium stanovení počátku promlčecí lhůty (obecně)
 - **Subjektivní** kritérium – počátek je závislý na vědomosti oprávněného subjektu o rozhodujících skutečnostech
 - **Subjektivní objektivizované** kritérium (nepravá subjektivní promlčecí lhůta) – počátek je závislý na tom, že oprávněný o rozhodujících skutečnostech sice nevěděl, ale vědět o nich měl a mohl (hrubá nedbalost)
 - **Objektivní** kritérium – počátek je nezávislý na vědomosti oprávněného subjektu o rozhodujících skutečnostech
- Čisté objektivní kritérium má ve svých důsledcích funkci vyvlastnění (právněpoliticky často neudržitelná koncepce; zejména při krátké lhůty)

- Kritéria jsou u jednotlivých promlčecích lhůt stanovena buď
 - **výlučně** (§ 636 odst. 3 – jen subj. – uplatní se jen § 620 odst. 1),
nebo
 - **kumulativně** (§ 621 – subj. a § 638 – obj.)

- **Vztah obou kritérií a jejich vliv na okamžik promlčení práva – poměr běhu subjektivní a objektivní promlčecí lhůty**

Příklady počátku promlčecích lhůt

- **Východisko u subjektivní promlčecí lhůty: § 619**
 - Jedná-li se o **právo vymahatelné u orgánu veřejné moci**, počne promlčecí lhůta běžet **ode dne, kdy právo mohlo být uplatněno poprvé** (*actio nata*)
 - Právo **může být uplatněno poprvé**, pokud se **oprávněná osoba dozvěděla** o okolnostech rozhodných pro počátek běhu promlčecí lhůty, anebo kdy se o nich **dozvědět měla a mohla**

- **§ 620 an.: Konkretizace okolností rozhodných pro počátek běhu promlčecí lhůty u jednotlivých práv** (případně lex spec. k povazu počátku – např. § 620)

- Souvislost s § 1958 odst. 2

Příklady počátku promlčecích lhůt

- **Objektivní promlčecí lhůty**
 - Např. § 636 odst. 1, 2, § 637, § 638

Délka promlčecích lhůt

- Obecné ustanovení (§ 629) – **2 druhy lhůt**
 - 3 roky (objektivní či subjektivní lhůta)
 - 10 let (jen objektivní lhůta počítaná od okamžiku dospělosti práva – uplatní se tehdy, není-li to zvláštním ustanovením vyloučeno – např. § 636 odst. 3)
 - 15 let (jen objektivní lhůta ve zvláštních případech – např. § 636 odst. 2, 638 odst. 2)
- Délka subjektivních promlčecích lhůt je stanovena **dispozitivně** (§ 630)
 - Lze ujednat kratší nebo delší promlčecí lhůtu, nejméně však 1 rok a nejdéle 15 let
 - Nelze ujednat kratší ani delší lhůtu, bylo-li by to v neprospěch slabší strany (např. spotřebitele)
 - Nelze ujednat kratší lhůtu, jde-li o právo na plnění vyplývající z újmy na svobodě, životě nebo zdraví, nebo o právo vzniklé z úmyslného porušení povinnosti

- Zvláštní ustanovení o délce lhůt (§ 631 an.)
 - V rámci těchto ustanovení je pro některé případy speciálně stanoven i počátek promlčecí lhůty (např. § 636, 637, 638)

Běh promlčecích lhůt

- Princip: promlčecí lhůta běží zásadně nepřerušeně od počátku do konce – zejm. změna v osobě věřitele nebo dlužníka nemá vliv na běh doby nebo lhůty (§ 604) – obecné pravidlo (výjimka např. § 643 odst. 1)
 - Výjimky z pravidla – překážky, které brání řádnému běhu lhůty

- Vliv překážek na běh promlčecí lhůty
 - Stavení promlčecí lhůty
 - Nový počátek promlčecí lhůty (tzv. přerušení)

- Stavení promlčecí lhůty
 - Lhůta nepočne běžet, dokud překážka trvá (§ 646)
 - Již započatá lhůta neběží po dobu trvání překážky (§ 647)
 - Již započatá lhůta běží přes existenci překážky dále, ale neskončí dříve, než v určité době po odpadnutí překážky (§ 645, 652)

- Nový počátek promlčecí lhůty (tzv. přerušení promlčecí lhůty)
 - Uznání dluhu dlužníkem či přiznání práva rozhodnutím orgánu veřejné moci (§ 639 + § 2053 an.)

- Případy překážek běhu promlčecí lhůty
 - Osoba, která má mít zákonného zástupce či opatrovníka (§ 645)
 - Promlčení mezi manžely a dalšími provázanými osobami (§ 646)
 - Dohoda o mimosoudním jednání věřitele a dlužníka (§ 647)
 - Uplatnění práva u orgánu veřejné moci (§ 648, 649, 3017 – spol. ust.)
 - Bránění věřiteli v uplatnění práva (§ 650)
 - Existence vyšší moci (§ 651)

- Důsledky odpadnutí překážky dle 646-651 – v některých případech prodloužení promlčecí lhůty o 6 měsíců (§ 652)
- Důsledky uznání promlčeného dluhu dlužníkem, resp. přiznání promlčeného práva rozhodnutím orgánu veřejné moci (§ 653) – viz též § 639 a 640

Prekluze

- Obecné ustanovení o prekluzi (§ 654)
- Zvláštní ustanovení o prekluzi (příklady: § 1187 odst. 1, § 1325, § 2148 odst. 1)
- Nebylo-li právo vykonáno ve stanovené lhůtě, zanikne jen v případech stanovených zákonem výslovně (co znamená „výslovně“?)
- Podstata prekluze
 - Zánik subjektivního práva (nikoli jen nároku)
 - K zániku práva soud přihlédne, i když to dlužník nenamítne (tj. *ex offo*)
- Ustanovení zákona o **běhu** promlčecí lhůty platí **obdobně** i pro prekluzivní lhůtu

Studijní úkol

Pro doplnění:

MELZER/TÉGL. Komentář, komentář k § 600-654

Děkuji za pozornost